

Emperyal Fransa'nın Osmanlı-Cezayir Stratejik Düzleminde Bir Kültür ve Kimlik Asimilasyonu Örneği, (Aziz Charles de Faucauld'un Mektubu)

Haktan BİRSEL*

ÖZET

19. yüzyıl, dünya siyasi tarihinde Sömürgecilik çağı olarak geçmiştir. Sanayi devrimi sonrası dünyaya açılan Avrupalı Devletler için Afrika'ya hakim olma mücadelesi çok önem taşımış ve 19. yüzyılın ilk yarısında Afrika Kıtası, başta İngiltere, Fransa, Belçika olmak üzere Avrupalı Devletler tarafından paylaşılmıştır. Fransa da bu paylaşımında Tunus, Cezayir ve Batı uzanımında Kuzey Afrika'da önemli bölgelere sahiplenmiş ve 1830-1860 yılları arasında bu bölgeye misyonerler ile çok sayıda Fransız kolonicisi getirilmiş ve Fransız kültür ağırlığı olan ortak bir yaşam yaratılmaya çalışılmıştır.

Cezayir de bu bakımdan Fransa baskılarına maruz kalmış ve yerel halk, misyonerlerin faaliyetleri ile dönüştürülmeye yani Hıristiyanlaştırılmaya ve Fransızlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda uzun yıllar Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da coğrafyacı, asker ve keşiş olarak çalışan Charles De Faucauld, Fransız Bilimler Akademisine 1907 yılında bir mektup göndermiştir. Mektubun ana konusu, Cezayir'deki yerli halkın kültür ve kimlik açısından dönüştürülmesi için nelerin yapılması üzerinedir. Özellikle misyonerlerin dolaştıkları veya yaşadıkları farklı kültür havuzlarında nasıl davranmaları ve ne yapmalarını öğütlemesi bakımından söz konusu mektup ayrı bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: *Cezayir, Fransa, Kimlik, Kültür, Asimilasyon*

A Cultural and Identification Assimilation Example on the Otoman-Algerian Strategic Ground of Imperial France, (Letter of Saint Charles De Faucauld)

ABSTRACT

World history has captured the 19th century as an Imperialist Age. Following the industrial revolution, containing Africa had great importance for European Countries, mainly for England, France and Belgium. France took its share on Tunisia, Algeria and Northern Africa at the West extension with critical regions. Many French colonies have been brought to this region along with missionaries between 1830 and 1860 while a common life with French impact has been the main intention.

Local community was tried to be transformed by the missionary activities in the extension of Christianization and adaptation of the French culture. Charles De Faucauld, a geographer, a soldier and a priest who worked in Middle East and North Africa for many years, sent out a letter to the French Science Academy in year 1907. The letter was about the opportunities on cultural and identificational transformation for the Algerian community. This letter has significant importance on how the missionaries should be advised regarding to the activities in their cultural pool.

Key Word: *Algeria, France, identity, culture, assimilation*

* Dr., haktanbirsell@gmail.com

Giriş

Tarihin her döneminde Akdeniz-Adriyatik jeopolitik düzlemini kontrol edebilir konuma sahip olan Kuzey Afrika ve bu hatta bulunan Mısır, Tunus, Cezayir, Libya ve Fas, Akdeniz'de söz sahibi olmak isteyen güç merkezleri için birincil hedef durumunda olmuştur. Dolayısıyla Kuzey Afrika, tarihin belirli dönemlerinde uzun süreler dâhilinde önce İslamiyet ile tanışmış, sonra Osmanlıların ve 19. yüzyıldan itibaren de Avrupalı devletlerin eline geçmiş ve her dönemin kendine özgü özellikleri çerçevesinde kültürel bir etkileşim içinde olmuştur.

Çalışmanın ana konusu gereği bütün Akdeniz'i kontrol eden jeopolitik özelliği ile Cezayir, diğerlerinden daha fazla bu etkileşim içinde kalan bir ülke durumunda olmuştur. 7. yüzyıldan itibaren İslamiyet ile tanışan Cezayir, toplumsal bir değişim geçirerek Müslümanlaşmıştır.¹ Fakat 16. yüzyılda Barbaros Hayrettin Paşa tarafından ele geçirilip Osmanlı topraklarına katılınca kadar bu topraklarda sürekli olarak Müslümanlar ile Avrupa Katolikleri arasında mücadele devam etmiştir. 16. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı yönetimi altında bu coğrafya 3 yüzyıl sürecek barış ortamına kavuşmuştur.²

Osmanlı millet sistemi gereği bu topraklarda yaşayan çok sayıdaki gayrimüslim kendi kültürleri ile belirlenen şartlarda yaşamlarını sürdürmüşler ve sürekli olarak İsa'nın havarilerine vermiş olduğu "*gidiniz ve yeryüzündeki her yaratığa İncil'i anlatınız*" emrini kendilerine prensip edinmiş olan misyonerler ile işbirliği içinde olmuşlardır.³ 19. yüzyıla kadar Osmanlı toprakları olan Cezayir, bu yüzyılın ilk yarısında Osmanlı güç bileşenlerinin zayıflamasına bağlı olarak el değiştirerek Fransa'nın sömürgesi haline gelmiştir.⁴ Bu tarihten itibaren de Fransa, öncelikli olarak Cezayir'in diğer Avrupalı devletlerin kontrolüne girmesini önlemek amacıyla siyasi ve kültürel bir çalışmanın içine girerek Cezayir'in yerli halkını, kolonileri, misyonerleri ve askerleri vasıtası ile Fransızlaştırmayı ve Hıristiyanlaştırmayı hedeflemiştir. Dolayısı ile üç yüzyıl boyunca Osmanlı toprağı olan bu coğrafyada yaşanan kültür asimilasyonu çerçevesinde Fransızlaştırma ve Hıristiyanlaştırma projeleri ve uygulamaları, dünya kültürünün iniş çıkışları için önem taşıyan bir konu halindedir.

Dolayısıyla konu emperyal güçlerin kültür asimilasyonu olduğunda, bir misyoner asker, keşiş ve coğrafyacı olarak hayatının uzun bir sürecini bu topraklarda geçiren ve 1907 yılında Cezayir'de ölen, 2005 yılında da Papalık tarafından kendisine Aziz unvanı verilen "*Aziz Charles De Fauould*" un mektubu ön plana çıkmaktadır.

Çalışmanın amacı 1907 yılında Fauould tarafından yazılarak Fransız Bilimler Akademisine gönderilen ve Papalık tarafından çok önemsenmesi nedeniyle Aziz unvanı verilmesine neden olan mektubun, kültür, kültür asimilasyonu ve sömürgecilik algılamaları esasları içinde incelemek ve günümüzde üstü örtülü bir şekilde dünyanın her köşesinde yürütülen misyoner faaliyetlerinin arka planına ışık tutmaktır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde yerel kültür kavramı açısından sömürgeleler çağı

¹ Bernard Lewis, *The Crisis Of The Islam*, The Modern Library, 2003, New York, s. XV.

² *a.g.e.*, s. 12..

³ Aytan Sezer, "Osmanlı'dan Cumhuriyete; Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/700ozelaytensezer.pdf>, 19. 06. 2012.

⁴ Lewis, *a.g.e.*, s. XV.

dönemlerinde yaşanan gelişmeler ve bu kültürlerle yapılan saldırıların mantığı, ikinci bölümde Fransa'nın Cezayir'de yürüttüğü kültür asimilasyonu incelenecek ve üçüncü bölümde Charles De Faucauld'un mektubunun tercümesi ortaya konulacaktır.

Sömürgecilik Çağında Kültür ve Kültür Asimilasyonuna Bir Bakış

Sömürgecilik çağının başlamasına neden olan ve dünyanın geleceğini en çok etkileyen olaylardan birisi de Sanayi Devrimi'dir.⁵ Çıkış noktası Avrupa olan bu önemli gelişme, Gallner'in uluslaşma sürecinde toplumlara kesin bir ayırım getirdiği tarım ve sanayi toplumu bölünmesine neden olmuş ve sanayi toplumuna dönüşen Avrupa Devletleri bir anda dünyanın %70'inde hüküm sürmekte olan tarım toplumu evresini yaşayan halklara hakın olabilme yolunu açmıştır.⁶

Sanayi toplumuna dönüşen Avrupalı Devletler, orta vadeli bir süre sonra diğerlerine göre ekonomik zenginlik bakımından daha üst basamağa çıkmışlar ve bir süre sonra da Avrupa anakarasının imkânları bu devletlerin ekonomik büyüme ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmeye başlamıştır.⁷ Bu durum Avrupalı devletleri yeni bir arayışa girmelerini sağlayan bir tetik vazifesi görmüştür. Yani yeni arayış dönemi, arka planında ihtiyaçların kısıtlanmadan karşılanması esas olacak şekilde başlamış ve böylece sömürgecilik çağının temelleri bu devletler tarafından şekillenmiştir. Sömürgecilik kavramının esasını oluşturan dört önemli çıkış noktası vardır. Bunlardan ilki ekonomik çıkar bölgelerinin belirlenmesi, ikincisi bu topraklarda hâkimiyet tesis edilmesi, üçüncüsü kolonilerin kurulması ve dördüncüsü ise yerel toplumların etkilenmesidir.⁸

Ana hareket tarzları çerçevesinde stratejilerin belirlenmesi ile Avrupalı devletler, hem Asya, hem de Afrika Kıtasında toprak paylaşımı mücadelesine girmişlerdir. Bu mücadele iki safhaya yürütülmüştür. Birinci safhada toprakların ele geçirilmesi, ikinci safhada ise bu topraklarda hâkimiyet tesis edilmesi gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu stratejiler yeni bir süreci de başlatmıştır. Yeni süreç ele geçirilen topraklara hâkim olmayı hedefleyen "Emperyalizm"⁹dir. Yakın geçmişten itibaren birbirini tetikleyerek gelen sürecin son noktası olarak öne çıkan Emperyalizm olgusu, esas olarak temelleri kültür asimilasyonu ile örgülenmiş bir tür hâkimiyet mücadele tarzı olarak bütün Avrupalı devletler tarafından çeşitli şekillerde hem yerel halka hem de birbirlerine karşı uygulama alanına konulmuştur.¹⁰

⁵ Mesut Küçükcalay, "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, s. 2, Güz 1997, s. 52.

⁶ Ernest Gallner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Hil Yayınları, 2009, İstanbul, s. 67.

⁷ Fahri Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, 2007, İstanbul, s. 100.

⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, 2007, Ankara, s. 225-230.

⁹Emperyalizm, bir devletin kendi sınırları ötesindeki halklar üzerinde rızaları olmaksızın kontrol kurma politikası şeklinde tanımlanmaktadır. Bir genelleme olarak emperyalizm tarihi üç büyük evreye ayrılmaktadır. Birincisi, 16. yüzyıla kadar devam eden ve imparatorlukların genişlemesi ile ilgili olan evredir. İkincisi, coğrafi keşiflerle başlayıp 19. yüzyıla kadar devam eden emperyalizmdir. Üçüncüsü, yeni emperyalizmdir ve yaklaşık 1880'lerde başlamış ve sömürgelere yeniden büyük ilgi duyulmasına, Asya ve Afrika'nın paylaşılmasına yol açmıştır. H. Emre Bağcı, "Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi", İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Nu. 28, 2003, İstanbul, s. 63.

¹⁰ Lewis, *a.g.e.*, s. 55-59.

Dolayısıyla 19. yüzyılın başından itibaren emperyalizmin birincil hedefi yerel halklar olmuş ve yerel kültürel dokularının önce bozulması, sonra da emperyal hedef güden ülkenin kültürleri ile yeniden dokulanması çabaları güç mücadelesinin en önemli uygulama alanı haline dönüşmüştür. Konuya genel bir yaklaşım getiren Morris; sömürgelerin kontrol altına alınmasını “*bu çağın kabul edilebilir dünya siyasi yaklaşımı, inşa et, organizasyonlar oluştur, asla güçlendirme ve bu toprakların halklarının daima kendi ülkene bağımlı kalmalarını sağla*” şeklinde formüle etmektedir.¹¹ Benzer bir çıkarım yapan Smith’ göre de, sömürgeci devlet aslında bilimsel devlettir ve O’na göre bilimsel devlet; “*yönetsel amaçlarla verili bir teritorya üzerinde tutunmuş bir nüfusu homojenleştirme hedefi güden ve bu girişiminde tamamen etkili olmak için en modern bilimsel teknik ve yöntemleri kullanan siyasi bir örgütlenmedir.*”¹² Bu çerçevede genel kabul gören yaklaşımlar ile kültür olgusuna göz atmakta fayda vardır.

Kültür, genel olarak toplumların sahip oldukları etnik yapı yumağının tamamını oluştururken toplumu hem tanımlamaya hem de birini diğerinden ayırmayı sağlayan dilden dine, giyimden sanata kadar geniş bir yelpazede birçok toplumsal ve sosyolojik nitelikleri içinde barındıran ve aynı zamanda tarihi kuşak katmanlarına sahip olarak toplumu geçmişi ile ilişkilendiren ve topluma zaman derinliği katan bir olgu olduğu düşünülebilir.¹³ Gökalp’e göre kültür, bütün toplumsal hayatı, içinde dilsel, dinsel, sanatsal, ahlaksal ve bilimsel hayatlar olacak şekilde barındıran ve toplumların sosyal yapılarını canlı tutan bir olgudur.¹⁴ Aynı zamanda bütün farklı kültürlerin birleşmesi ile dünya uygarlığını oluşturması bakımından insanlığın en önemli parçasıdır. Benzer şekilde Gallner’de insanlık tarihinin kültürel farklılıklara dayandığını ve devam ettiğini ifade ederek kültürün ana niteliğini; “*kültürel sınırlar bazen kesin, bazen de belirsiz hatlara sahiptir. Kültürel biçimlenmeler ise bazen koyu harflerle ve yalın bir şekilde belirlenirken, bazen de eğri büğrü ve karmaşıklardır*” diyerek toplumların kültürel yapılarının dengesiz bir düzende olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁵ Ayrıca düzensizliği kendisine çıkış noktası yapan Gallner, toplumsal gelişmişlik düzeyinin toplum kültürlerinin kesin çizgilere sahip olması paralelliğine değinmekte ve tarım dünyasında düzenli bir kültür aramanın boşa olduğunu, fakat sanayi dünyasında düzenin ve sadeliğin ön plana çıkması nedeniyle düzenin kültür ile doğrusal bir bağı olduğuna işaret etmektedir.¹⁶ Bu açıdan bakıldığında genel bir kaide olarak gelişmişliğin toplum kültürleri üzerinde olumlu bir etki bıraktığını ve onu toplumsal bir güç haline getirdiğini söylemek uygundur. Dolayısı ile bu gayret önemli bir olgu olarak güçlendikçe toplumun bireyleri arasındaki ulusal kimlik ve uluslaşma sürecine etki etmekte ve bütün toplumu bu yöne doğru kanalize etmektedir.

Bu alanda etnik yapı taşları konusuna değinen Smith de, etnik topluluğu altı özellik ile şekillendirerek tanımlarken, içinde dil, din, sanat ve diğer tanımlayıcı ve ayırt

¹¹ Henry C. Morris, *The History Of Colonization, From The Earliest Times To The Present Day*, Vol. II, The Macmillian Company, 1900, New York, s. 3.

¹² Anthony D. Smith, “*Kültürel Olarak Yeniden Temellenme Mantığı*”, Milliyetçilik Kuramları, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul, s. 87.

¹³ Smith, *a.g.e.*, s. 115.

¹⁴ Ziya Gökalp, *Türklük ve Türkcülük*, Bordo-Siyah Yayınları, 2008, İstanbul, s. 52.

¹⁵ Gallner, *a.g.e.*, s.

¹⁶ *a.g.e.*, s. 137.

edici unsurları da barındıran “*ortak kültür*” olgusunu esaslardan birisi olarak ifade etmiştir.¹⁷ 1923 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti’nin ulus devlete dönüşümü sürecinde Atatürk tarafından yapılan ulus tanımlamasında “*ulus dil, kültür ve gelecekte birlikte yaşama arzusu, yani kısaca kültür birliği*” ifadesiyle kültüre verdiği önemi ortaya koymuştur.¹⁸ Bunun yanı sıra kültürün modern ulus dönemlerinin öncesinde de toplum için birleştirici özelliğine dikkat çeken Smith, özellikle teritoryal yapılarını muhafaza eden bütün toplumlar için kültür yapısının tarihin her döneminde geçerliliğini koruyan bir esas olduğunu ve modern ulus devletler çağında ortaya konulan uluslaşmanın temel yapı taşları da aslında teritoryal toplum kültürlerine dayandırıldığına işaret etmektedir.¹⁹ Modern dönem ile arasındaki fark, sadece aynı etnisitenin insanlarını birbirine bağlayan ve toplumu birleştiren güçlerin her topluma göre değişkenlik arz etmesinden kaynaklanıyor olmasıdır. Bu yaklaşımın paralelinde Hobsbawm’da teritoryal toplumları kontrol altına almak isteyen üst kültür yapılarının bir çatışmaya sebep olacağı noktasına işaret etmekte ve, “*dezavantajlı grup tepkiyle kendi kültürünü avantajlı merkezin kültürüne eşit ya da ondan üstün olarak sunmaya yönelir, milliyetçiliği bir toplumsal özgürleşme aracı olarak kullanır*” diyerek her seviyedeki kültürün korumacı davranabildiğine değinmektedir.²⁰ Kymlicka’nın da ifade ettiği gibi geçmişte de günümüzde de hala insanlar, gücünü hangi yapı taşından almış olursa olsun toplumlarını örgüleyen kültürlerine derin bir bağlılık duymaktadırlar.²¹ Bu yaklaşımı Deutsch; “*kan ve ırk üzerine temellenmiş olan bu bağlar yok edilemez bağlardır*”²², Gallner ise, “*hiç kimse doğum çığı attığı toplumdaki kurtulamaz*”²³ diyerek desteklemektedirler. Kimi toplumlarda din kültürü, kimindeyse dil ve bir kısmında yayılcılık ruhu ile oluşan saldırgan temelli korku kültürü, toplum için yapıştırıcı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle de her dönemde hâkim güçler için toplumun yerleşik kültürüne nüfuz etmek ve başat güç kültürü içinde eriterek toplum kimliğinin beslendiği bu kültürü yok etmek birincil hedef olmuştur.

Bu genel yaklaşım içinde Sömürgecilik Çağına bakıldığında çağın temsilcilerinin Avrupalı Devletler olduğu gibi görünmesine rağmen, uzun bir dönem boyunca, Asya, Orta Doğu ve Kuzey/Batı Afrika topraklarında etkin olan ve göreceli olsa da bu toprakların sahipleri durumundaki Ortodoks Hristiyanlığın temsilcisi Rus İmparatorluğu ve İslamiyetin hamisi ve temsilcisi Osmanlı İmparatorluğu’nun kültür ve yayılcı politikaları da yerel halklarının yaşamlarını etkilemesi nedeniyle büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bu geniş çerçeveden bakıldığında teritoryal kültür toplumlarına etki eden üç farklı emperyal kültür politikası dikkati çeker yapıdadır.

¹⁷ Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, İletişim Yayınları, 2009, İstanbul, s. 107.

¹⁸ Adalet Afetinan, *Medeni Bilgiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, Ankara, 2. 21.

¹⁹ Smith, *a.g.e.*, s. 76.

²⁰ Eric Hobsbawm, “*Bir Kimlik Yeniden Kullanım Mantığı*”, Milliyetçilik Kuramları, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul, s. 71.

²¹ Will Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul, s. 171.

²² Karl W. Deutsch, “*Bir Toplumsal İletişim Mantığı*”, Milliyetçilik Kuramları, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul, s. 38.

²³ Ernest Gallner, “*Bir Kültürel Homojenizasyon Mantığı*”, Milliyetçilik Kuramları, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul, s. 15.

Bunlardan ilki Osmanlı İmparatorluğu'nun politikalarıdır. 1453 yılında İstanbul'un fethi ile devletten İmparatorluğa yönelen Osmanlılarda Fatih Sultan Mehmet tarafından kurumsal bir yapı kazandırılan ve farklı etnik toplumlara bir arada tutmayı hedefleyen "Millet Politikası", Osmanlı güç bileşenlerinin en üst seviyede olmasına bağlı olarak uzun bir dönem başarı ile yürütülmüştür. Teorik yapısı Peygamber'imizin Medine'de Yahudi toplumu ile yaptığı tarihe "Medine Vesikası" olarak geçen antlaşmaya dayanan bu politika,²⁴ hoşgörü merkezinde her farklı toplumun kendi dil, din ve kültürü ile yaşamasına ve aynı zamanda Osmanlı'nın katı şekilsel kurallarına uyulmasına dayandırılmış ve II. Mahmut'un "Ben tebaamın Müslümanımı camide, Hıristiyanımı kilisede, Musevisini havrada fark ederim. Aralarında fark yoktur, cümlesi bakkında muhabbetim ve adaletim kavidir ve hepsi hakiki evladımdır" sözlerinde anlam bularak bütün farklı kesimler Osmanlı tebaası kabul edilmiştir.²⁵ Bu sistemin Osmanlıdan çok farklı kültür gruplarına büyük bir avantaj sağladığı bir gerçektir. Çünkü bu gruplar Osmanlı toplumu içinde Osmanlı gücünün sağladığı koruma ile kendi kültürlerini yaşatmışlar, ticaret yaparak zenginleşmişler ve aynı zamanda Avrupalı ticaret adamları ve misyonerler ile irtibat içinde olmuşlardır. Sistem aynı zamanda Osmanlı topraklarında dolaşan, bilgi toplayan yabancı misyonerlere de önemli avantajlar getirmiş ve bunlar dolaştıkları her yerde kendilerine yardım edecek din adamları bulmuşlar ve dindashları tarafından desteklenmişlerdir. Böylece Avrupalı devletler, misyonerleri ve onlara yardımcı olan yerel unsurlar tarafından örgütlenme, bilgi edinme ve çevreyi etkileyebilme imkânına sahip olmuşlardır.

Diğer bir kıtasal kültür asimilasyonu yapan güç, Osmanlı ile sürekli mücadele içinde olan Rus İmparatorluğudur. 16. yüzyılın yarısında Tataristan'ın başkenti olan Kazan'ın ele geçirilmesi, Orta Asya'da yaşayan Türk halkları için negatif anlamda bir dönüm noktası olmuştur.²⁶ Rus bilim adamı "İlminsky" nin "Milliyetler Politikası" olarak ortaya attığı kültür asimilasyonu politikası ile kendileri için tehdit durumundaki Türk toplumuna; sınır, dil ve farklı kültürel kimlikler kazandırmak ve birbirinden ayırmak, sonra da Ruslaştırmak ve Ortodokslaştırmak olarak özetlenebilecek politika ile yerli toplumlara baskılar yapılmış, ayrı ayrı sınırlar çizilmiş, zorunlu göç uygulamalarına tabi tutulmuş ve 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Orta Asya ve Kafkaslarda yaşayan toplumlar için yeni milliyetler inşa edilmiştir.²⁷

Üçüncüsü ise Avrupa Devletleridir. Sanayi devriminin hemen ardından Avrupa'da başlayan ekonomik ve kültürel hareketlenme, kısa bir süre içinde genişleme tabanlı siyasi değişimin içinde hayat bulmuştur. Bu değişim, yayılmacılık ve sömürgeler elde edilmesi mantığını ortaya koymuştur.

Bu konuya *Emperyalizm, Kapitalizmin en yüksek Aşaması* isimli kitabında değinen Lenin; "1876'dan sonra sömürge edinme olayı dev ölçüler içinde 40 milyon kilometre kareden 65 milyon kilometre kareye, yani bir buçuk katına yükselmiştir. Aradaki artış 25 milyon kilometre kare olup, ülkelerin anayurtlarının yüzölçümlerinin bir buçuk katıdır. 1878'da Fransa'nın sömürgeci yok denecek kadar azdı. 1914'te bu sömürgelerin yüzölçümü Avrupa yüzölçümünden bir buçuk kez daha büyük olup 100 milyon nüfusu barındırıyordu. Sahip olunan sömürgeler arasında

²⁴ Taha Akyol, *Medine'den Lozan'a*, Milliyet Yayınları, 1998, İstanbul, s. 11.

²⁵ Önder Kaya, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınları, 2005, İstanbul, s. 145.

²⁶ Ahmed Raşid, *Orta Asya'nın Dirilişi, İslam mı, Milliyetçilik mi*, Cep Yayınları, 2006, İstanbul, s. 100.

²⁷ Olivier Roy, *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, Metis Yayınları, 2001, İstanbul, s. 38.

büyük eşitsizlikler vardı. Örneğin Fransa'nın sömürgelerinin büyüklüğü Almanya ve Japonya'nın sömürgelerinin toplamı kadardı' demektedir ve sömürge sahibi olma konusundaki dengesizliğe işaret etmektedir.²⁸

Gerçekte 18. yüzyılın yarısından itibaren başlayan Avrupa Devletlerinin sömürgecilik yarışı 19. yüzyılda emperyal bir mücadeleye dönüşmüştür. Bu mücadeleden en fazla etkilenen coğrafyaların başında Afrika kıtası gelmiştir. Afrika'da ve özellikle Kuzey ve Kuzey batı Afrika'da toprak paylaşımı ekseninde yürütülen mücadele, bu coğrafyaların yerli halklarının kültür asimilasyonuna tabi tutularak dinlerinin ve dillerinin değiştirilmesi ve emperyal gücün kültürü ile bezenmesi şeklinde gelişim göstermiştir.

Asimilasyon aşamasının en yoğun yaşandığı yerlerden birisi de Fransa'nın yayılmacılık alanı olan Tunus ve Cezayir olmuştur. Bu kapsamda özellikle Akdeniz'i çok iyi kontrol eder konumu ile Cezayir, diğerlerine oranla Fransız kültür asimilasyonu uygulamalarından daha fazla etkilenen bir devlet olarak öne çıkmaktadır.

Fransa'nın Cezayir'deki Sömürgecilik Faaliyetlerine Bir Bakış

Genel olarak Ağlebiler, Temimiler, İhşidler, Fatimiler, Ziriler, Zeyyaniler, Hafsiler gibi birçok farklı kültür yapılarındaki toplulukların kabileler halinde yaşadığı Cezayir, diğer Kuzey Afrika toprakları ile beraber yedinci yüzyılın ilk yarısında İslam ile tanışmış ve halklar kısa bir süre içinde Müslümanlaşmıştır.²⁹ İlerleyen dönemlerde dokuzuncu yüzyıl içinde İspanya'da Endülüslerin zulmünden kaçan binlerce Müslüman bu topraklara göç etmeyi seçmiş ve Cezayir'de Müslüman fakat Avrupa kültürü ile yaşayabilen yeni bir kültür aşısı gerçekleşmiştir.³⁰ Cezayir, 16. yüzyılda yeni bir kültürel girdi ile karşılaşmıştır. Kuzey Afrika topraklarına 1516 yılında ayak basan Hızır ve Oruç Reisler, bölgede hâkimiyet tesis ederek 1518 yılında Cezayir'i Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katmışlardır. Bu tarihten itibaren de Cezayir'de güçlü bir Osmanlı yönetimi oluşturulmuştur.³¹ Osmanlı'nın dış topraklarında uyguladığı yönetim anlayışı olan Millet Sistemi buralarda da etkili olmuştur. Bölgede yaşamlarını sürdüren gayrimüslim gruplar kendi kültürlerine hiçbir müdahale olmaksızın yaşamlarını sürdürmüşler, Türk ve yabancı merkezli ticaretlerini az kısıtlamalarla yapabilmüşler, özellikle Akdeniz ticari faaliyetlerinde Osmanlı tebaası olmanın da verdiği korumacılıkla söz sahibi olmuşlardır. Bu kültürel serbestlik aynı zamanda Fransız Katolik misyonerlerinin de bölgeye gelmelerine ve yayılmalarına fayda sağlamıştır. Osmanlı güç bileşenlerinin zayıflaması ile 19. yüzyıldan itibaren Fransa bu bölgelerde misyonerlerinin faaliyetleri vasıtası ile kendisine kolonileşme imkânları yaratmaya başlamıştır.

Fransa, Osmanlı gücünün Afrika ve Akdeniz'de zayıflaması ile birlikte 19. yüzyılın başından itibaren başlattığı Cezayir'de kolonileşme projesinin karşılığını 1830'lara gelindiğinde almaya başlamıştır. Bu tarihlerde Abd El Kader (Şef

²⁸ Vladimir İlyiç Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Eriş Yayınları, Çev. Cemal Süreyya, 2003, Ankara, s. 86.

²⁹ Sabri Hizmetli, "Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir'in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/776/9921.pdf>, s. 5-12., 11 Ocak 2013.

³⁰ *a.g.m.* s. 17.

³¹ *a.g.m.*, s. 10.

Abdulkadir) gibi bazı yerel liderlerin önderliğinde ve “*Cezayirli Müslümanlara kendilerini boyunduruk altına almak isteyen bütün düşmanlara karşı bir araya gelinmesi çağruları ile açılan cihat*” a rağmen Fransızlara karşı yürütülen direnişlere rağmen Cezayir illegal olarak Fransız toprağına dönüşmüştür.³² Bölgede Fransız dilinin, kültürünün ve Katolik Hıristiyanlığın yaygınlaşması için Papalıkla eş güdümlü olarak, Fransız hükümeti tarafından desteklenen projeler ile Kuzey Afrika'daki sömürgelere çok sayıda Fransız getirilmiştir. 1866'ya gelindiğinde Cezayir'de 273 papazın görev yaptığı 187 koloni/bucak yaratılmıştır.³³

Bu dönemde Fransa, Cezayir'deki yayılcı kolonileşme faaliyetleri, Papalık tarafından da büyük bir destek almıştır. Dönemin Katolik lideri Papa XIII. Léon, “*Cezayir 200 milyon rubun yaşadığı Afrika'ya giriş kapısıdır*” diyerek desteğini vermiş ve Cezayir'de oluşturulan “*Başpiskoposluk Yardımcılığı*”ndan sonra kısa süreler içinde Tunus, Libya, Mısır, Etyopya, Kongo, Gine ve Zambazi'de piskopos yardımcılıkları kurulmuştur.³⁴

20 yüzyılın başından itibaren Afrika başta Fransa olmak üzere, İngiltere, Belçika, İtalya gibi diğer Avrupalı devletler tarafından paylaşılmıştır. Bu yüzyıldan itibaren bütün Avrupalı güçlerin Afrika kıtasına yayılmasının bir sonucu olarak sahip olunan toprakların korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Fransa sömürge topraklarında ve özellikle Cezayir'de tam bir hâkimiyet kurabilmek için kültür asimilasyonu yaparak bu toprakların Hıristiyanlaşması ve Fransızlaştırılması yolunu seçmiştir. Böylece misyonerler ana merkezlerden Sahara ve Savanlarda yaşamlarını sürdüren kabileleri etkileme hedefine yönelmişler, fakat kabilelerin sert direnişleri ve ardından da merkezlerde yerel yönetim kademelerinin Hıristiyanlık propagandasına ve misyonerlerin çalışmalarına yasaklamaları ile karşılaşmıştır.

Cezayir'in Fransızlaştırılması ve Hıristiyanlaştırılması için alınması gereken tedbirler üzerine gerek bölgedeki Fransız yönetim kademeleri ve gerekse de misyonerler tarafından çok detaylı araştırmalar yapılmış ve fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan en önemlilerinden birisi de misyoner olarak Cezayir'de ve Cezayir kabilelerinde görev yapan ve 2005 yılında Vatikan tarafından yapılan açıklama ve tören ile Papa XIII. Benua tarafından Aziz ilan edilen Charles De Foucauld'dur.³⁵

³² <http://rha.revues.org/index194.html>, 15 Ocak 2013.

³³ <http://www.mafrwestafrica.net/content/view/14/43/lang,fr/>, 11 Ocak 2013.

³⁴ <http://www.mafrwestafrica.net/content/view/14/43/lang,fr/>, 11 Ocak 2013.

³⁵ Charles D Foucauld; 1865-1916 yılları arasında yaşamış Fransız keşişidir. 1888 yılına kadar Fransız Ordusunda asker olarak Fransız İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde görev yapmıştır. Bu dönemde coğrafi keşiflerle görevlendirilmiş ve Fransa'nın Kuzey Afrika topraklarının ve özellikle Fas'ın coğrafi değerlendirmelerini yaparak adını öne çıkarmıştır. 1890 yılından itibaren ordudan ayrılarak keşişlerin yanında yaşamaya başlamış ve kendisini Hıristiyanlığa adanmıştır. 1901 yılından itibaren de bir yazar ve keşiş olarak Suriye ve Filistin'de çalışmaya başlamıştır. Daha sonra Kuzey Afrika'ya geçmiş ve kendisine bu topraklarda yeni bir cemaat yaratmayı hedeflemiştir. Fakat kendisine kimse katılmayınca Sahara'ya geçerek buradaki Berberi/Touareg kabileleri ile yaşamaya başlamıştır. Bu kabilelerin içinde yedi yıl yaşadktan sonra Touareg-Fransızca sözlüğünü hazırlamıştır. On iki yıl daha yaşamış ve Fransa için Berberi kültürü kapsamında tek referans olmuştur. 1916 yılında kendi yerleşkesinde öldürülmüştür. 1927 yılından itibaren Fransa'da Foucauld'un aziz ilan edilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. 2001 ve 2005 yılında Papa tarafından “Aziz” ilan edilmiştir. http://www.alger26mars1962.fr/alger/index.php?option=com_content&view=article&id=375:410-lettre-du-pere-charles-de-foucauld-adressee-

1907 yılında ölümünden üç ay önce Fransız Bilimler Akademisi Başkanı René Bazin'e yazılan bu mektup, 1917 yılında Katolik Bürosunun 5 Numaralı bülteninde yayınlanmıştır. Mektup 2005 yılında Faucould'un aziz ilan edilmesi nedeniyle düzenlene törende Roma Politik Servis Merkezi web sitesinde yayınlanmıştır.³⁶ Uzun yıllar Orta Doğu'da, Kuzey Afrika'da ve özellikle Cezayir'de misyoner olarak çalışan Faucould, yazdığı mektupta Cezayir halkının İslamiyet'e çok bağlı olduklarını ifade etmekte ve Fransa bu topraklarda kalıcı olmak istiyorsa muhakkak surette bu halkların Fransızlaştırılması ve Hıristiyanlaştırılması gerektiğini vurgulayarak neler yapılmasına ihtiyaç olduğunu, hedef kitlenin kimler olduğunu ve nasıl bir yöntem uygulanmasının şart olduğunu anlatmaktadır.

Aziz Charles De Faucould'un Fransız Bilimler Akademisi Başkanı René Bazin'e Yazmış Olduğu 1907 tarihli Mektubu³⁷

Öncelikle Müslümanlar arasında yaşayan biz misyonerlerin zor yaşamlarını anladığımızı belirten mektubunuzdaki ifadeleriniz için teşekkür ederiz. Sizi bu mektubumda Müslümanlar arasında yaşayan misyonerlerin hayatlarından, yerel halkın Muhammed'in inancına bağlılığından, politik bir yaklaşım olarak Müslüman halkın inançlarının dönüştürülmesinde izlenmesi gereken yollardan bahsetmek istiyorum.

Müslüman halkın içindeki misyonerlerin yaşamları nasıldır? Misyonerlerin hepsi benim gibi güçlü şekilde izole edilmiş durumdadır. Temel görevimiz burada Fransa'ya bağlı bize dost ve sadık olacak bir topluluk yaratmak için inanç yolunu hazırlamak ve aynı zamanda bunların bazılarının Hıristiyan olmasının sağlanmasıdır. Bu nedenle Müslümanlara onların sadık birer dostu olduğumuzu kabul ettirmek öncelikli görevimizdir. Ayrıca onların kalplerinde bize karşı şüphe ve acı kalmaması için en önemli etki olan bilgeliği ve sevgiyi kullanmak gerekiyor. Bu ortamı elde ettiğimizde de görülecektir ki onlar ruhlarını bize kolayca açacaklardır. Burada doğruluk merkezli bir güven sağlamak, doğruluğumuzu gösteren karakter özelliklerini ortaya koymak, dinimiz ve inançlarımız ile ilgili saf bilgileri onlara göstermek, yerli olsun Fransız olsun, Müslüman ya da Hıristiyan olsun pek çok ruh ile irtibata geçmek, başarı için bizlerin birinci görevidir. Bu nedenle de ben, beni çevreleyen bütün insanlar ile ilişki kuracak ve yürütecek bir yol çizmeye karar verdim.

Kendime çizdiğim yolda ilerledim ve aramızdaki samimiyet arttıkça ve yerleştikçe çoğunlukla inancımıza sempati duyanlar ile birebir konuşmaya başladım ve onların ruhlarına görüşmelerimizin gizli kalacağını işleyebildim. Allah'ım! Bu ne coşku, açık bir şekilde gördüm ki, onlara inançları ile ilgili görevlerini anlattıkça günah işlemeleri azaldı, yerine pişmanlık duyusu aldı, Allah sevgisi aldı. Bu arada inanç sınıvarına tabi tutulmaya işaret eden sevginin iki büyük buyruğu olan meditasyon yaparak Allah'a iman etmeyi ve her şeyin yaratıcısının Allah olduğuna inanmayı bu insanlara kabul ettirebildim ve yavaş yavaş ve dikkatlice bu yönde ilerledim. Görev yapan misyonerlerin çok azında insanların ruhlarına

a-rene-bazin-de-lacademie-francaise-octobre-1917&catid=134:livres-temoignages-poesies-in-memori&Itemid=179, 11 Ocak 2013.

³⁶ http://www.reseau-regain.net/IslamPDF_file/IslamPDF_files/2Da98R.Ch.deFoucauldBazin.pdf, 11 Ocak 2013.

³⁷ http://www.reseau-regain.net/IslamPDF_file/IslamPDF_files/2Da98R.Ch.deFoucauldBazin.pdf, 11 Ocak 2013.

inerek inançlarımızı ekebilecek güç var. Bu güce sahip olanlar, toplum içinde izole edilmiş olsalar da bu görevi yılmadan yapmaya çalışıyorlar. Ben daima çevremde ve ruhumda bu gücü hissetmek istedim. Eğer bütün Fas, Tunus ve Cezayir'de görev yapan rahipler, askeri papazlar ile laik Katolikler, işaret ettiğim hususlara dikkat ederlerse, bu gücü içlerinde hissedeceklerdir.

Bu arada bulunduğumuz ortamda bizlere yönelik baskılar daha da artmaya başladı. Yerel hükümet, biz papazların anti Müslüman düşünceler yaydığımızı bahane ederek çalışmalarımıza ağır yasaklar getirdi. Fakat bu yasaklar bizi işimizden alıkoyamayacak. Her şeye rağmen çalışmalarımızın faydalarını görüyoruz. Bizce karşı açık şekilde propaganda yapılmasına ve güdümlü olaylar çıkarılmasına rağmen Müslümanlar Hıristiyanlığa yakınlaşmaya ve bizler ile dostluk kurmaya ve geliştirmeye devam ediyorlar. Bu güçlenen ilişki, hiç kimse tarafından engellenemiyor.

Burada papazlarımızın hepsi, kendilerine bağlı inanç gönüllüsü kadın ve erkeklerin sayılarını arttırmaya ve cemaatlerini genişletmeye yönelmiş durumdadır. Ayrıca bizim çalışmalarımıza, inançlarımıza saygı göstermeyen yerli halk üzerinde de büyük bir şaşkınlığa neden oluyor. Bu bizce daha fazla cesaret verdi ve bizler yerlilere kaybolan inançlarını yeniden bulmaları için daha fazla çalışmaya başladık. Büyük izolasyon baskılarından sonra bu ilerlemeler bizim için umut verici bir gelişme olarak görüldü ve bizi mutlu etti. Afrika topraklarında Fransız kolonisi kurmak ne muhteşem bir görev bizim için. Bu görev bize zenginlik sağlamıyor, fakat burada Fransa tanıtılıyor ve sevdiriliyor. Fransa yanlısı ruhlar yaratılıyor ve Fransa için çarpacak yürekler ortaya çıkarılıyor.

Afrika İmparatorluğumuzun Halkları Nasıl Fransızlaştırılır? Düşüncem o ki; eğer adım adım ve yavaşça Kuzey Afrika İmparatorluğumuzun Müslümanları dönüştürülmezse burada Türkiye'deki gibi milliyetçi bir hareket başlayacaktır. Büyük şehirlerde entelektüel bir elit grup oluşacaktır. Bunlar, Fransız kültürüne hâkim fakat Fransız ruhu ve kalbi taşımayacaklardır. Bunların en önemli özelliği İslami düşüncelerini kaybetmiş olsalar da kendi özlerini etkileme gücüne sahip dış etkilere karşı korumacı yapıda olacaklardır. Bu entelektüel gruplar haricinde bu topraklarda şehirler dışında yaşayan göçebe ve taşralılar vardır. Bunlar diğerlerine göre cabil kalmaya devam edeceklerdir. Bunlar bizlerden de uzak kalacaklardır. Bu göçebeler Muhammed'in dinine çok bağlı kalacaklar ve aynı zamanda da bizleri ve bizim dinimizi küçümseyeceklerdir.

Bu topluluklar Fransız yönetim kademeleri ile sadakatsizlik dolu temiz olmayan ilişkilerini devamlı olara sürdürecektir. Aslında onlar tarafından hiç sevilmeyeceğiz. Bir süre sonra da mili duygular veya barbarlık güdülerini bu bilgili elit grubun içinde yükselecektir. Ne zaman ki fırsat bulacaklar, örnek olarak içerde ve dışarıda Fransa'nın zor duruma düşmesi verilebilir, İslam'ı bir levye gibi kullanarak cabil özlerini kaldıracaklar ve bağımsız bir Müslüman Afrika İmparatorluğu yaratmak için Fransa'ya karşı mücadeleye girişeceklerdir.

Fransa'nın Kuzey Batı Afrika İmparatorluğu'nda, Tunus, Fas, Cezayir vb. topraklarında 30 milyon kişi yaşamaktadır. Ayrıca yaşanan barış ortamında bu sayı yüz yıl sonra ikiye katlanacaktır. Bu şu anlama gelmektedir. Bir süre sonra bu coğrafyada önemli ilerlemeler olacak, zenginlik gelecek, demiryolları gelişecek, elit grup kendisini geliştirecek ve ordumuz içinde silahlarımızı kullanacak önemli görevlerde yer alacak ve bir kısmı eğitimci olara okullarımızda görev alacaklardır. Eğer bunları Fransızlaştırmayı bilemezsek veya

yöntemini geliştiremezsek, onlar bizleri anlayacaklardır. Tek yol bunların Fransızlaştırılması ve de Hıristiyanlaştırılmasıdır.

Fakat bu konu hassasiyet taşımaktadır. Onları bir günde veya güç kullanarak dönüştürebilmemiz mümkün değildir. Bunun için yumuşak, şefkatli ve inançlı davranmak, çok sevgi göstermek ve eğitim yapmak ve yaptırmak gerekmektedir. Özellikle burada halkla iç içe olan laik papazların ve onların kurduğu yakın ilişkilerin kullanılması faydalı olacaktır.

Acaba Müslümanlar Fransızlaşabilir mi? Kesinlikle evet, fakat başka bir açıdan genel olarak hayır. Müslümanların çoğunluğunda temelleri batılığa dayanan ve bize zıt olan inançlar vardır. Bunlardan en önemlisi "Mehdi" ye olan inançlarıdır. Özde inançlarını kaybetmiş olanlar hariç diğer bütün Müslümanlar, son yargılama gününün yaklaştığına ve o gün Mehdi'nin gelecek Müslümanların zaferi ile sonuçlanacak inanç savaşını başlatacağına ve İslam'ı yeryüzünü tamamına yayacağına, böylece Müslüman olmayanların tamamını boyunduruğu altına alacağına inanmaktadır. Böyle olunca da Müslümanlar İslam'ı kendileri için gerçek vatan olarak görmekteler ve Müslüman olmayanların er veya geç boyunduruk altına alınacağına ve onların yani Müslüman olmayanların gerçekte Müslüman çocukları olduğuna inanmaktadırlar.

Şimdi kendi aralarında Müslümanlar, güçlü bir şekilde Müslüman olmayanların boyunduruğu altındaysa bu durumun geçici olduğunu ve Allah tarafından kendilerinin ilahi bir teste tabi tutulduklarına inanıyorlar. Bu düşünce onlara dayanma gücü veriyor. Kendi aralarında güçlü bir söylem var. "Şimdi kuş tuzakta ve kafeste, tüylerini kaybetmiş ve kanatları kırık, sessiz ve direnemez durumda, ama eğer bu sessizlik varsa o da özgürlük gününün geleceğine olan inançtandır."

Müslümanlar herhangi bir devletin boyunduruğunu seçebilir, ama yine de Almanlardan daha çok Fransa'yı isterler, çünkü bizim daha yumuşak olduğumuzu bilirler. Onlar işlenirse bir yabancı dost gibi, bir Fransız gibi ülkemizin yanında yer alabilir. Cesurca Fransa için savaşabilirler. Verdikleri sözden geri dönmeden 16-17. yüzyılın Fransız askeri gücünü bize yeniden yaşatabilirler. Yalnız bir istisna dışında, Müslüman oldukları sürece Fransızlaşmazlar. Onlar kendilerini Mehdi'nin geleceği güne hazırlamışlar. Bu zaman gelinceye kadar Fransa'nın boyunduruğunu kabul etmişlerdir. Fakat nasıl sonuçta kesinlikle zafer kazanacaklarına inanan bir yabancı toplumdaki diğerine sonsuza kadar boyun eğmesi istenebilir. Bunu kabul etmek onlar için Mehdi'nin geleceğini reddetmek ve inançlarından vazgeçmek anlamına gelmektedir.

Kabilelerin durumu önemlidir. Sizin gibi bende yüreğinden Fransa'nın Fransızlara kalmasını ve Fransız soyunun karışmamasını istiyorum. Fakat bununla beraber burada gönülden Fransa için çalışan kabileleri de gördüğümü belirtmek zorundayım. Bunlar topraklarına gönülden bağlılar, soyumuz için önemli bir tehdit değiller, sadece basit ödülleri almak ve kendi yaşam alanlarına sahip çıkmak istiyorlar. Eğer kabilelerin içine temiz ve güçlü Hıristiyanlar yerleştirilirse onların Hıristiyanlaştırılması ve Fransızlaştırılması kolay olacaktır. Fakat bu projenin gerçekleşmesi için daha radikal adımların atılması gerekmektedir. Evet, Berberi ırkı bize Sen Monik ve hatta biraz da Sen August gibi güven verici yardımlarda bulunabilirler. Bunun için bazı tedbirlerin alınması faydalı olacaktır. Bu kabilelerin dönüştürülmesi için bugünden geleceğe doğru gitmek yani geleceği bugünden inşa etmek lazımdır. En başta onların içlerinden seçtiklerimiz ile bizim aramızda evlilikler yapmak gerekiyor. Böylece onları Hıristiyanlık ve Fransızlık için gerekli olan eğitim, duyu

ve düşüncelerin verilmesinde güçlü bir fiziki bağ kurulacak ve bugün her iki taraf arasında var olan inanç ve kültür uçurumu zamanla kapanacaktır.

Sonuç

Mektup incelendiğinde çağının ötesinde bir öngörüye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İkinci Dünya Savaşı başlayınca kadar da bu toprakların yerli halklarını Fransızlaştırma ve Hıristiyanlaştırma çabalarını gerek zorlama tedbirleri ile ve gerekse de kültürel değişimi hedefleyen eğitim faaliyetleri ile destekleyerek yürütmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaştan zaferle çıkmış olsa da Fransa ağır ekonomik ve siyasi buhranla karşılaşmış ve sömürgelerindeki gücünü takviye edememiştir. Bunun yanı sıra savaş sonrasında Fransa, 1948 yılında diğer sömürgeler gibi Cezayir'in de Fransa'nın kendi toprakları olduğunu açıklaması üzerine bağımsızlık elde edilene kadar uzun soluklu ve kanlı bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadelede Fransız kaynaklarına göre bir milyon Fransız kolonisi ile dokuz milyon Cezayirli ölmüştür.³⁸ 1962 yılında bağımsızlık antlaşması yapılmasını takiben de bir milyondan fazla kolonici ile Cezayirli mecburi olarak ülkeyi terk ederek Fransa'ya gelmiştir.³⁹ Fiili olarak 1962 yılına kadar bu mücadele sürmüş ve Fransa Cezayir'i bu tarihte terk ederken Cezayir bağımsız bir devlet olarak uluslararası topluma katılmıştır.⁴⁰

Cezayir bağımsız bir devlet olmakla beraber günümüze kadar olan süreçte hala ulusal bir kimliğe sahip olamamanın sancılarını çekmektedir. Günümüzde 20 milyonun üstünde bir nüfusa sahip olan ülkede Berberice, Arapça ve Fransızca olmak üzere üç resmi dil aktif haldedir ve Fransızca genel olarak hem ülke içinde hem de yurt dışı temsillerde kullanılan bir dildir.⁴¹ Bunun yanı sıra kültür yaşamında da ulusal kültürden söz edebilmek mümkün değildir. Yani Fransa bu toprakları terk etmiş olsa da emperyal boyutta yürüttüğü kültür asimilasyonunun etkileri halen hissedilmektedir. Bu sebepten dolayı Cezayir'de kültürel kaos ortamı hüküm sürmektedir. Fransa'nın bırakmış olduğu kültürel anarşi etkisi nedeniyle günümüzde Cezayir'de hem ulusal kimliğin yaratılmasına hizmet edecek bir bütünsel kültür teşkil edilememekte, hem de toplumun çok kültürlü yaşamasına imkân verecek bir sosyolojik yapı oluşturulamamaktadır.

Çok kültürlü yaşam üzerine Taylor, "*modern anlamda kimlik algılaması düzleminde kişilerin birincil kimlikleri ile tanınmasının nerede olursa olsun en doğal hâkz olduğunu*" ifade etmektedir. Fakat günümüzün modern kimlik anlayışı, kişilere kendi kültürleri ile yaşama ve kendi kimliklerini ön plana çıkarma algılaması yaratmış olsa da yine Taylor'a göre bu liberal algılama, karşılığını farklılıklar kimliği paradigması ile bulmuş ve bu

³⁸ <http://histoire.geo.over-blog.com/article-30665820.html>, 15 Ocak 2013.

³⁹ <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/d000044-l-afrique-subsaharienne-de-la-decolonisation-a-la-mondialisation-1960-2008/cartes>, 15 Ocak 2013.

⁴⁰ Michel Goué, "Algérie: Les Grandes Lignes Du Règlement Sont Déjà Arrêtées", Le Monde Diplomatique, 10 Ocak 1962, <http://www.monde-diplomatique.fr/1962/01/GOUE/24569>, 15 Ocak 2013.

⁴¹ Günümüzde Fransızca ve Fransız edebiyatı, Cezayir'in kültür hayatında Arapça ve Berberice kadar önemli bir yere sahiptir. Gülay Mirzaoglu, "Bir Tarihi Türkü; Cezayir", *Türkbilg*, Sayı. 6, 2003, Ankara, s. 126.

paradigma günümüzün azınlık sorunsalına temel teşkil etmiştir.⁴² Bunun yanı sıra ulus devletlerin ulusal kimliklerini diğerlerine baskın çıkarma temayülü gösterdiği de bir gerçektir ve bu durum da ciddi anlamda ulus, kimlik ve kültür algılamaları üçgeninde paradoksa sebep olmaktadır. Çok kültürlü yaşama daha yeni bir bakış açısı getiren Rockefeller'ın “*bir insanın etnik kimliği o kişinin birincil kimliği değildir. Çok kültürlü demokratik toplumlarda çeşitliliğe saygı duyulması önemliyse de etnik kimlik, eşit haklara sahip olma düşüncesinin dayandığı temel değildir*” şeklinde belirttiği gibi ifadesel açıdan çok kültürlülük algılaması, günümüzde yüklediği liberal anlam ile zıtlık oluşturmaktadır.⁴³ Bu ifade edilen kavramsal boyuttaki tanımlamalar açık olarak şu anlama gelmektedir. Günümüzde geçmiş dönemin misyonerleri ile benzeşim gösteren faaliyetlerde bulunan kişiler azımsanmayacak sayılardadır. Fakat günümüzün gelişmiş teknolojik yaşamı içinde ve özellikle sosyal paylaşım sitelerinin etkisi, misyonerlere göre daha yıkıcı ve değiştirici etkiye sahip durumdadır. Dolayısı ile Faucould tarafından kaleme alınan mektupta yerel kimliklerin değiştirilmesi için alınması tavsiye edilen hususlar Cezayir örneğindeki gibi, gelecekte de varlığını sürdürecektir, her dönemde hedef, yerel kültürlerin kontrol altına alınması/yok edilmesi olacak ve teknoloji ne kadar değişirse değişsin Faucould'un Fransa'ya tavsiye ettiği yöntemler geçerliliğini korumaya devam edecektir.

Kaynakça

- AFETİNAN, A. *Medeni Bilgiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, Ankara.
- ARMAOĞLU, F. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, 2007, İstanbul.
- BAGCE, H. E. “Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi”, *İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi*, Nu. 28, 2003, İstanbul.
- DEUTSCH, K. W. “Bir Toplumsal İletişim Mantığı”, *Milliyetçilik Kuramları*, ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul.
- GÖKALP, Z. *Türklük ve Türkeçülük*, Bordo-Siyah Yayınları, 2008, İstanbul.
- HİZMETLİ, S. Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir'in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/776/9921.pdf>, s. 5-12.11 Ocak 2013.
- LENİN, V. İ. *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Eriş Yayınları, Çev. Cemal Süreyya, 2003, Ankara.
- GALLNER, E. *Uluslar ve Ulusçuluk*, Nil Yayınları, 2009, İstanbul.
- _____. E. “Bir Kültürel Homojenizasyon Mantığı”, *Milliyetçilik Kuramları*, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001 İstanbul.
- GOUÉ, M. “Algérie: Les Grandes Lignes Du Règlement Sont Déjà Arrêtées”, *Le Monde Diplomatique*, 10 Ocak 1962, <http://www.monde-diplomatique.fr/1962/01/GOUE/24569>, 15 Ocak 2013.
- HOBSBAWM, E. “Bir Kimlik Yeniden Kullanım Mantığı”, *Milliyetçilik Kuramları*, Ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul.

⁴² Charles Taylor, “Tanınma Politikası”, *Çokkültürlülük, Tanınma Politikası*, Ed. Amy Gutmann, YKY Yayınları, 2010, İstanbul, s. 59.

⁴³ Steven Rockefeller, “Yorum”, *Çokkültürlülük, Tanınma Politikası*, Ed. Amy Gutmann, YKY Yayınları, 2010, İstanbul, s. 105.

- KAYA, Önder *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınları, 2005 İstanbul.
- KYMLÍCKA, W. *Çokkültürlü Yurttaşlık*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul.
- KÜÇÜKKALAY, M. "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, s. 2, Güz 1997.
- LEWIS B. *The Crisis Of The İslam*, The Modern Library, 2003, New York.
- MİRZAOĞLU, G. "Bir Tarihi Türkü; Cezayir", *Türkbilg*, Sayı. 6, 2003, Ankara.
- MORRİS, H. C., *The History Of Colonization, From The Earliest Times To The Present Day*, Vol. II, The Macmillian Company, 1900, New York.
- RAŞİD, *Abmed Orta Asya'nın Dirilişi, İslam mı, Milliyetçilik mi*, Cep Yayınları, 2006, İstanbul.
- ROCKEFELLER, S. "Yorum", *Çokkültürlülük, Tanınma Politikası*, Ed. Amy Gutmann, YKY Yayınları, 2010, İstanbul.
- ROY, O. *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, Metis Yayınları, 2001, İstanbul.
- SANDER, O. *Siyasi Tarih*, İlkçağlardan 1918'e, İmge Yayınları, 2007, Ankara.
- SEZER, A. "Osmanlı'dan Cumhuriyete; Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/700ozelaytensezer.pdf>, 19.06.2012.
- SMİTH, A. D. "Kültürel Olarak Yeniden Temellenme Mantığı", *Milliyetçilik Kuramları*, ed. Antoine Roger, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2001, İstanbul.
- _____ *Milli Kimlik*, İletişim Yayınları, 2009, İstanbul.
- TAYLOR, C., "Tanınma Politikası", *Çokkültürlülük, Tanınma Politikası*, Ed. Amy Gutmann, YKY Yayınları, 2010, İstanbul. <http://histoire.geo.over-blog.com/article-30665820.html>, 15 Ocak 2013.
- <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/d000044-l-afrique-subsaharienne-de-la-decolonisation-a-la-mondialisation-1960-2008/cartes>, 15 Ocak 2013.
- http://www.alger26mars1962.fr/alger/index.php?option=com_content&view=article&id=375:410-lettre-du-pere-charles-de-foucault-adressee-a-rene-bazin-de-lacademie-francaise-octobre-1917&catid=134:livres-temoignages-poesies-in-memori&Itemid=179, 11 Ocak 2013.
- <http://rha.revues.org/index194.html>, 15 Ocak 2013.
- <http://www.mafrwestafrica.net/content/view/14/43/lang,fr/>, 11 Ocak 2013.
- <http://www.mafrwestafrica.net/content/view/14/43/lang,fr/>, 11 Ocak 2013.